

Co z przyszłością tej planety?

Małgorzata Jas
Ewa Nowel

Scenariusz interdyscyplinarnego projektu edukacyjnego do języka polskiego dla III etapu edukacyjnego – szkoła branżowa

opracowany w ramach projektu:

„Tworzenie zestawów narzędzi edukacyjnych wspierających proces wychowania przedszkolnego i kształcenia ogólnego w zakresie rozwoju umiejętności uniwersalnych dzieci i uczniów oraz kompetencji kluczowych niezbędnych do poruszania się na rynku pracy”

dofinansowanego ze środków Funduszy Europejskich w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój, 2.10 Wysoka jakość systemu oświaty

Warszawa 2022

Redakcja merytoryczna: Beata Gadomska
Redakcja językowa i korekta: Eduexpert sp. z o.o.
Projekt graficzny i projekt okładki: Eduexpert sp. z o.o.
Redakcja techniczna i skład: Eduexpert sp. z o.o.

Weryfikacja i odbiór niniejszej publikacji: Ośrodek Rozwoju Edukacji w Warszawie

w ramach projektu: *Weryfikacja i odbiór zestawów narzędzi edukacyjnych wspierających proces wychowania przedszkolnego i kształcenia ogólnego w zakresie rozwoju umiejętności uniwersalnych dzieci i uczniów oraz kompetencji kluczowych niezbędnych do poruszania się na rynku pracy*

dofinansowanego ze środków Funduszy Europejskich w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój, 2.10 Wysoka jakość systemu oświaty

Warszawa 2022

Ośrodek Rozwoju Edukacji
Aleje Ujazdowskie 28
00-478 Warszawa
ore.edu.pl

Publikacja jest rozpowszechniana na zasadach wolnej licencji Creative Commons –
Użycie niekomercyjne 4.0 Polska (CC-BY-NC).
creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.pl

1. Temat projektu

Co z przyszłością tej planety?

2. Osoby prowadzące projekt

2.1. Koordynator:

Nauczyciel język polskiego

2.2. Pozostali prowadzący projekt:

Nauczyciele: historii, geografii, informatyki, podstaw przedsiębiorczości, wiedzy o społeczeństwie.

Wspierają projekt: opiekunowie praktyk, pedagog, psycholog, nauczyciel bibliotekarz, dziennikarz, pracownik jednostki samorządu terytorialnego.

3. Ramy czasowe

3.1 Początek projektu:

Drugie półrocze II klasy szkoły branżowej I stopnia (BS I)

3.2 Zakończenie projektu:

Kwiecień, Dzień Ziemi

4. Cele projektu

4.1. Cel ogólny

Cel ogólny wynika z diagnozowanych potrzeb – niewystarczającego poziomu wiedzy i umiejętności uczniów w zakresie znajomości i rozumienia roli człowieka w kształtowaniu warunków życia na Ziemi oraz niskiego poziomu zainteresowania młodzieży aktualnymi problemami globalizacji, wielokulturowości, różnic społecznych i indywidualnych w procesie adaptacji do życia w zmieniających się warunkach. Formuła **podniesienia poziomu wiedzy, rozumienia i zaangażowania młodzieży w zakresie roli człowieka w kształtowaniu warunków życia na Ziemi** obejmuje cele przedmiotowe (asymilacja i akomodacja wiedzy) oraz wychowawcze (interioryzacja wartości) lekcji, na których będzie realizowany projekt. Przed przystąpieniem do działań należy oszacować aktualny stan wiedzy, umiejętności i postaw uczniów oraz określić stan pożądany. Pierwsze dwa komponenty nauczyciele sprawdzą za pomocą tradycyjnych form, np. testów przyrostu, choć umiejętności bardziej złożone, np. „rozumienie”, należy rozłożyć na umiejętności proste, poddające się pomiarowi. Wzrost zaangażowania ujawnią np. arkusze obserwacji oraz ankiety dotyczące postaw (por. Polska Rama Kwalifikacji w obszarze: „jest gotów”). W kontekście programu *Tak to widzę* kluczową wskazówką są wskazane przez autorkę relacje (Nowel 2019: 23 i in.): JA–JA, JA–TY oraz JA–CZŁOWIEK WSPÓŁCZESNY. W klasie II uczeń szkoły branżowej ma za sobą pogłębioną analizę pierwszej zależności i powinien często podejmować refleksję nad odniesieniami JA–TY, przygotowując się do rozpatrywania powinności społecznych jednostki w szerszym kontekście.

4.2. Cele szczegółowe

4.2.1. Cele poznawcze

Uczeń nabywa wiedzę na temat aktualnych i przyszłych uwarunkowań życia człowieka na Ziemi, w zależności od przedmiotu: na podstawie analizy i lektury wrazeniowej tekstu literackiego science fiction, publicystycznego z programu *Tak to widzę* (Nowel 2019) lub spoza programu, różnych źródeł, których autorzy podejmują temat wolnego rynku, ingerencji człowieka w środowisko, kształtowania zjawisk społecznych, ekonomicznych, kulturowych.

4.2.2. Cele kształcące

Uczeń:

- stosuje słownictwo związane z kręgiem tematycznym projektów w zależności od dyscypliny naukowej, która stanowi źródło wiedzy przedmiotowej (np. science fiction, political fiction, utopia, tekst futurystyczny, bezpieczeństwo ekologiczne, gospodarcze, etyka w biznesie, Inny w kulturze, globalizacja, wielokulturowość);
- rozpatruje relacje między jednostką a społeczeństwem;
- analizuje problemy wynikające z aktualnych uwarunkowań życia na Ziemi;
- interpretuje czyjeś stanowisko;
- formułuje własne stanowisko w zakresie możliwości jednostek i grup społecznych w kształtowaniu życia na Ziemi.

4.2.3. Cele wychowawcze

Uczeń:

- wykazuje zainteresowanie tematyką projektu;
- rozumie wpływ jednostek i społeczeństw na zjawiska gospodarcze i kulturowe;
- jest gotów podejmować działania na rzecz promowania odpowiedzialności człowieka za Ziemię jako środowisko rozwoju, zaspokajania potrzeb i osiągnięcia szczęścia przez jednostki i społeczeństwa;
- szanuje inność, różnorodność postaw i wartości w społeczeństwie cyfrowym.

4.2.4. Cele dla ucznia

Dzięki projektowi uczeń:

- pogłębi wiedzę na temat aktualnych uwarunkowań rozwoju życia i bezpieczeństwa życia na Ziemi;
- pozna opinie różnych autorów na temat warunków życia na Ziemi i roli człowieka w przyszłych losach naszej planety i jej mieszkańców;
- określi własne potrzeby i możliwości w zakresie wpływania na życie własne i innych na Ziemi;
- rozważy szanse człowieka w planowaniu przyszłości planety, na której żyje.

5. Treści kształcenia

5.1. Język polski

Uczeń:

- poznaje i analizuje teksty science fiction na podstawie lektury wrazeniowej z elementami analizy historycznoliterackiej i teoretycznoliterackiej;

- określa temat i problematykę lektury;
- poddaje tekst refleksji z własnego punktu widzenia;
- rozpoznaje intencje nadawcy i wartości, które niesie tekst;
- zestawia własny system wartości z proponowanym przez autora.

5.2. Wiedza o społeczeństwie

Uczeń:

- przedstawia treści Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, które dotyczą kręgu tematycznego projektu;
- analizuje rolę, kompetencje państwa, samorządu i jednostki w ustroju demokratycznym;
- rozumie pojęcia: *zwierzchnictwo narodu, gwarancja praw i wolności jednostki*;
- rozumie zależności między działaniami prawnymi i nieformalnymi (indywidualnymi) w zakresie organizacji życia obywateli i grup społecznych;
- dostrzega związek rozwiązań formalnych z systemem wartości jednostek.

5.3. Podstawy przedsiębiorczości

Uczeń:

- przedstawia cechy gospodarki rynkowej jako formy realizacji celów różnych podmiotów;
- wyjaśnia mechanizmy regulujące aktywność jednostek i grup społecznych na rzecz etycznego funkcjonowania rynku pracy;
- analizuje i ocenia własne możliwości uczestnictwa w pomyślnym rozwoju zawodowym, kształtowaniu własnego życia i wpływanie na otoczenie.

5.4. Informatyka

Uczeń:

- rozwiązuje problemy wynikające z życia w społeczeństwie informacyjnym, w tym rolę zachowań własnych w przestrzeni cyfrowej na tle istniejących zasad i rozwiązań formalnych;
- ocenia skuteczność własnego postępowania w zakresie promowania zasad etycznego uczestnictwa w kształtowaniu cyberprzestrzeni;
- określa rolę znajomości istniejących rozwiązań formalnych i zachowań jednostek w sieci.

5.5. Geografia

Uczeń:

- opisuje warunki życia na Ziemi jako jednej z planet Układu Słonecznego;
- rozpatruje czynniki zagrażające człowiekowi i sprzyjające jego egzystencji obecnie i w przyszłości;
- bada realne warunki ochrony środowiska i prowadzenia działalności ekologicznej, uwzględniając dobro człowieka i prawa natury;
- analizuje najbliższe otoczenie pod kątem uwarunkowań pomyślnego rozwoju życia jednostek i grup społecznych;
- promuje wartości związane z ochroną obszarów cennych pod względem przyrodniczym.

5.6. Lekcja wychowawcza

Uczeń:

- rozumie korzyści wynikające z realizacji projektu;
- uzasadnia logicznie i emocjonalnie wybór zadania projektowego;
- jest gotów dzielić się wiedzą, wykonywać zadania twórcze i współpracować, pomagając innym.

6. Charakterystyka odbiorców

6.1. Typ szkoły

Branżowa szkoła I stopnia

6.2. Wiek uczniów

15–17 lat

6.3. Klasa

I klasa

6.4. Zróżnicowanie potrzeb i umiejętności

Różnicowanie potrzeb edukacyjnych jest statutowym zadaniem szkoły, dlatego kluczowe zasady należy zharmonizować z dokumentami wewnątrzszkolnymi, uwzględniając dokumentację uczniów, ich predyspozycje i możliwości oraz wyniki diagnoz, które definiują problem (por. cel ogólny). W rozwiązaniach praktycznych równie ważne są: specyficzna sytuacja edukacyjna ucznia będącego młodocianym pracownikiem (por. program *Tak to widzę*), uniwersalne potrzeby „pokolenia sieci”, indywidualne style i strategie uczenia się, ograniczenia uczniów posiadających orzeczenie i bez orzeczeń oraz uzdolnienia młodzieży. Nauczyciele powinni zdecydować, czy powierzą większość zadań grupom, czy wskażą zakres działań indywidualnych, poszerzających programy nauczania dla uczniów uzdolnionych i posiadających ograniczenia. W przypadku grup należy zorganizować pomoc koleżeńską, opartą na współpracy, a nie rywalizacji. Dla uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi (SPE) – jasno precyzować zadania, np. metodą pytań odwołujących się do konkretów (przykładów), a nie do abstrakcyjnych pojęć, jak *gospodarka rynkowa* czy *degradacja krajobrazu*. Indywidualizacja, zgodnie z programem *Tak to widzę* (Nowel 2019), powinna służyć kształtowaniu pozytywnego wizerunku własnych kompetencji oraz postawy nastawienia na sukces. Należy przede wszystkim eliminować szkodliwe stereotypy, które wymienia autorka programu, a które wynikają z funkcjonowania uczniów na styku dwóch światów – praktyki zawodowej i rzeczywistości szkolnej (chodzi o zaniżanie własnych predyspozycji do zawodu, bariery emocjonalne związane z dotychczasowymi niepowodzeniami szkolnymi oraz mechanizmy obronne wynikające z negatywnego nastawienia do wiedzy i szkoły).

6.5. Inne cechy odbiorców

Z badań wynika, że tylko 20% uczniów szkół zawodowych pozytywnie ocenia swoje predyspozycje do wykonywania zawodu (tamże), co wpływa na brak pewności siebie w szkole. Konsekwencją jest bunt przeciwko kolejnym obowiązkom, które traktowane są przez młodzież jako trudność i obciążenie. Aby dostosować projekt do tak rozumianych postaw, należy koncentrować się na związkach między aktualnymi ocenami własnych

możliwości i potencjalną zmianą np. zawodu, szkoły (por. możliwość kontynuowania nauki w liceum lub zdobywania kwalifikacji wolnorynkowych).

7. Formy i metody realizacji projektu

7.1. Metody

Wszystkie metody należy podporządkować kształtowaniu postawy nastawienia na sukces (por. tamże). Wiodąca jest metoda projektu nakierowana na wiedzę proceduralną (por. tamże) i zaspokojenie indywidualnych potrzeb edukacyjnych. Na każdym przedmiocie należy jednak łączyć zadania projektowe z tradycyjnymi metodami poznawczymi, dostosowując je do predyspozycji ucznia cyfrowego, wychowanego w kulturze obrazu (np. wykład łączyć z wizualizacją). Metody aktywizujące trzeba podporządkować kształtowaniu postawy nastawienia na sukces (por. tamże) i zgodnie z celami – podnoszeniu poziomu odpowiedzialności za własne życie oraz pomyślność naszej planety. Skutecznie pogłębianiu analizy zjawisk służą: złoty krąg z pytaniami – „dlaczego”, „co”, „jak”, metoda 5 *Why*. Z kolei formułowaniu ocen i podejmowaniu decyzji (szczególnie w sferze aksjologicznej) metody: analiza SWOT (od ang. *strengths, weaknesses, opportunities, threats*), drzewko decyzyjne czy zaproponowane w omawianym programie strategie uczenia się Douga Buehla (np. lotto, definiowanie pojęć w schemacie „znane pojęcie – nowe pojęcie”). Autorefleksję należy wspierać metodami kreatywnymi, jak pisanie listu do samego siebie czy przeprowadzenie wywiadu, co da poczucie robienia czegoś nowego – jest również jednym z celów metody projektu. W trybie zdalnym zaleca się użycie: wideokonferencji, czatu tekstowego (także np. z biblioteką szkolną lub pracownikiem jednostki samorządu terytorialnego), ćwiczeń przedmiotowych, np. na platformie Learning Apps, oraz korkowej tablicy wirtualnej, na której opiekun będzie umieszczał informacje dla uczniów przebywających na kursie lub nieobecnych w szkole. W zależności od predyspozycji uczniów ważne są metody rozwijające równocześnie twórcze myślenie – np. przekład intersemiotyczny lub interpretacja obrazu czy plakatu – jak i wymagające planowania czy ustalania następstw (por. związek edukacji ogólnokształcącej z przygotowaniem do egzaminu zawodowego na podstawie programu *Tak to widzę*).

W pracy z uczniami ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi ważne są metody czynnościowe, oparte na aktywnym uczeniu się, konkretach, przykładach i doświadczeniach życiowych ucznia oraz jego obserwacjach. Przydatne będą metody:

- 18 struktur wyrazowych,
- ośrodków pracy,
- oparta na poznawaniu wielozmysłowym,
- praca z instrukcją, także z udziałem nauczyciela,
- twórcze wykorzystanie wzoru (por. tamże),
- karty pracy z dodatkowym materiałem źródłowym, np. objaśnieniem pojęć abstrakcyjnych.

W podstawie programowej z informatyki zapisano np., że uczeń planuje kroki rozwiązania problemu – w zadaniu dla ucznia ze SPE należy przygotować schemat z dyspozycjami do uporządkowania etapów oraz pytaniami pomocniczymi czy słownictwem, zadaniami z luką zamiast zadania krótkiej odpowiedzi. Szczególną uwagę należy zwrócić na wykonywanie przez uczniów ze SPE zadań złożonych. Te powinny być rozłożone na etapy o różnych stopniach trudności, wykonywane z pomocą

i motywującym wsparciem nauczyciela, także w formie zdalnej lub z wykorzystaniem pomocy koleżeńskiej (zob. także ocenianie w programie *Tak to widzę*). Ważna jest także organizacja pracy grupy o zróżnicowanych potrzebach edukacyjnych. W tym przypadku należy przygotować metody umożliwiające uczniom ze SPE przyłączenie się do zadań i samodzielne wykonywanie ich. Warunkiem przyłączenia się są: oszacowanie trudności zadania przez ucznia, wskazanie mocnych stron i zrozumiała dla niego informacja oparta na przykładzie, konkretach, a nie teorii. Dla uczniów uzdolnionych nauczyciele przygotowują zadania z kręgu „odkryć – opisać”, w których wykonawca sam planuje czynności, sięga do różnych źródeł i opracowuje informacje wraz z formą prezentacji w ramach końcowego etapu projektu.

7.2. Formy realizacji

- ćwiczenia przedmiotowe w formie tradycyjnej i zdalnej,
- zbieranie, selekcja, analiza informacji z różnych źródeł w grupach i indywidualne,
- praca w chmurze,
- program obchodów Dnia Ziemi,
- prezentacja multimedialna,
- wystąpienie publiczne,
- wywiad z ekspertem,
- opracowywanie dokumentów elektronicznych,
- wypowiedź ustna, pisemna,
- film, ankieta,
- ćwiczenia z instrukcją, twórczym przekształcaniem wzoru.

8. Sposób realizacji projektu edukacyjnego

W projekcie są łączone cele edukacji ogólnej i zawodowej w ramach kształcenia kompetencyjnego. Wykorzystano zasadę „łańcucha korzyści z zaangażowania” (Skowron-Mielnik 2014), która zakłada, że wykonawca lepiej działa, jeśli czuje się współtwórcą wszystkich części zadania, w tym np. celów projektu czy harmonogramu (por. opis realizacji projektu na poszczególnych przedmiotach). Druga reguła to podporządkowanie zadań celom dydaktycznym, co wynika ze stosunkowo małej liczby godzin kształcenia ogólnego i konieczności efektywnego wykorzystania każdej lekcji – także w celu oceniania wiedzy i umiejętności przedmiotowych. Projekt należy zharmonizować z planem lekcji i kursów, dostosowując do nich także formy realizacji, oraz z metodami pracy zdalnej (uczeń na kursie może pracować sam lub z pomocą nauczyciela, korzystając z chmury).

Efektywność działań podniesie wykorzystanie lokalnej infrastruktury edukacyjnej. W szkole należy zaplanować rolę pracowni przedmiotowych (ekspozycja materiałów edukacyjnych, harmonogram projektu, etapy pracy), biblioteki (stanowisko z komputerem, bibliografia, pomoc nauczyciela bibliotekarza), radiowęzła (audycja promująca projekt), strony internetowej (publikacja arkusza projektu, promocja projektu, materiały edukacyjne), gazetki szkolnej, auli oraz korytarzy czy tablic informacyjnych. W kolejnym etapie – pozyskać do współpracy lokalnych ekologów (stowarzyszenia, towarzystwa, wolontariusze, organizacje pozarządowe), przedsiębiorców (np. rodziców), lekarzy, artystów, dziennikarzy i pracowników jednostek samorządu terytorialnego.

8.1. Zainicjowanie projektu

Język polski

Uczeń:

- ogląda filmy z lądowania na Księżycu i lądowania łazika na Marsie;
- uczestniczy w rozmowie na temat podboju kosmosu;
- przywołuje znane sobie lektury science fiction;
- ocenia działania człowieka w zakresie podboju Kosmosu;
- łączy temat z przyszłością Ziemi, analizując możliwości rozwoju naszej planety;
- analizuje schemat projektu z hasłem „przyszłość naszej planety” w centrum i uzupełnia go skojarzeniami;
- analizuje korzyści z projektu (wiedza, umiejętności, postawa);
- ustala, czego chciałby się dowiedzieć, jaka byłaby waga tych informacji dla niego i innych;
- określa ogólnie swoje aktywności w projekcie;
- umieszcza schemat projektu w chmurze.

8.2. Spisanie regulaminu/kontraktu

Podstawy przedsiębiorczości

- rozmowa na temat roli różnego rodzaju umów, korzyści wynikających ze spisania umowy, skutków niepodpisania umowy;
- lektura hasła *umowa* z *Encyklopedii Zarządzania*;
- ustna transkrypcja tekstu;
- wskazanie kluczowych treści: wzajemne zobowiązanie, oświadczenie woli, wykonanie umowy – kontraktu (wzór schematu projektu jako pomoc);
- praca wokół haseł: Co zrobimy, żeby się dowiedzieć? Jak to zrobimy? Od czego zależy wykonanie zadań?;
- korekta zapisów;
- samoocena;
- umieszczenie zasobów w chmurze.

Informatyka

- uczniowie pracują w dwóch grupach nad poszerzeniem wiedzy na temat pojęcia *umowa* i analizą materiału z chmury;
- wymiana doświadczeń między grupami;
- opracowanie dokumentu elektronicznego *Kontrakt*;
- umieszczenie kontraktu w chmurze;
- podpisanie dokumentu przez uczniów i nauczycieli.

8.3. Wybór tematu

Język polski

- refleksja na temat lektur – poznanych w szkole podstawowej: *Cyberiada*, *Hobbit*, *czyli tam i z powrotem* oraz samodzielnie poznanych tekstów kultury, jak film *Igrzyska śmierci* – wokół pytania, czym są dla czytelników „światy wymyślone”;
- rozmowa na temat projektu;
- analiza tematu, ewentualnie przeredagowanie;
- umieszczenie tematu w chmurze.

8.4. Podział na grupy

Lekcja wychowawcza:

- rozmowa wokół dziesięciu największych zagrożeń naszej planety;
- powrót do schematu projektu z chmury;
- wyłonienie zespołów zadaniowych;
- zebranie propozycji zadań dla grup;
- umieszczenie materiałów w chmurze.

Przykładowe zespoły:

- **S-F-fani:** motyw kosmosu i przeżyć bohatera w tekstach kultury science fiction (zwrot *New Wave*) – język polski;
- **Kowboje cyberprzestrzeni:** przyszłość cyfryzacji, zawody przyszłości – lekcja wychowawcza, informatyka;
- **Wizjonerzy biznesu:** dojrzałość cyfrowa polskich firm – podstawy przedsiębiorczości;
- **Thinktankowcy:** władza i polityka wobec obywatela w literaturze science fiction i opracowaniach popularnonaukowych – wiedza o społeczeństwie;
- **Stacja Ziemia:** debata zatytułowana *Znikniemy jak dinozaury?* – geografia, lekcja wychowawcza;
- **Organizerzy:** prezentacja projektu w formie CyberFestiwalu – lekcja wychowawcza, język polski, informatyka, wiedza o społeczeństwie.

8.5. Sformułowanie ogólnych oraz szczegółowych celów projektu

Informatyka:

- swobodna rozmowa na temat znaczenia słowa *cel*;
- odróżnienie *oczekiwania* od *celu*;
- analiza różnych źródeł, w których określono cele;
- praca z materiałem z chmury – określanie celów do zadań, uogólnianie celów, zapis w formie elektronicznej dokumentu *Nasze cele w projekcie: Co z przyszłością tej planety?*, samoocena: format, wielkość czcionki, światło, rodzaje punktatorów, nagłówki;
- umieszczenie materiałów w chmurze.

8.6. Przygotowanie harmonogramu pracy i podział zadań

Informatyka:

- analiza pojęcia *harmonogram*;
- swobodna rozmowa na temat formy dokumentu;
- praca z gotowymi szablonami, arkuszem Excel;
- ocena zapisów, hierarchizacja czynności;
- ocena ryzyka w czasie realizacji;
- formułowanie hipotez związanych z ryzykiem;
- umieszczenie propozycji w chmurze.

Lekcja wychowawcza:

- rozmowa na temat materiałów z chmury;
- samoocena, ocena koleżeńska;

- korekta zapisów w kontekście kontraktu;
- rozmowa na temat etycznych walorów dokumentacji (umowa, kontrakt, harmonogram), wagi standardów na rynku pracy, w życiu prywatnym.

8.7. Dobór literatury i poszukiwanie źródeł wiedzy

1. Lektury pochodzą z programu *Tak to widzę* (dział *Czy fiction kryje science?*, Nowel 2019: 32).
2. Nauczyciel i uczniowie decydują o doborze tytułów z wiązek zaczepnych.
3. W bibliotece należy zgromadzić publikacje związane z tematem projektu (w wersji tradycyjnej i elektronicznej lub w formie wykazu bibliograficznego).
4. W opisywaniu czynności opiekunów projektu wspiera nauczyciel, ale można także wykorzystać porady ekspertów i zasoby jednostek samorządu terytorialnego (np. materiały promocyjne).
5. Zarówno w doborze literatury, jak i poszukiwaniu źródeł ważna jest samodzielność ucznia i weryfikacja rzetelności informacji z pomocą nauczyciela – szczególnie w obszarze zasobów sieciowych.

8.8. Realizacja projektu

8.8.1. Czynności nauczycieli przed realizacją projektu

1. Opracowanie profilu kompetencji rozwijanych w projekcie (Jurek 2012).
2. Opracowanie wykazu czynności prostych, które będą wskaźnikami w ewaluacji oraz podstawą testów przyrostu wiedzy i umiejętności z przedmiotów (zasada: te same czynności, różny materiał nauczania).
3. Umieszczenie na stronie szkoły zatwierdzonego przez opiekunów arkusza projektu (wzór można wykorzystać w kolejnych latach, co daje możliwość porównywania np. zagadnień, metod, form pracy i związanych z nimi efektów). Warto wykazać, jakie priorytety polityki oświatowej czy które części strategii rozwoju szkoły realizuje projekt, do jakich doświadczeń nawiązuje, dlaczego podjęto inicjatywę, jaki szacowany przyrost określono na początku projektu.

8.8.2. Przebieg działań w projekcie

I. Pierwszy miesiąc

1. Inicjacja projektu na języku polskim, połączona z ćwiczeniami przedmiotowymi z zakresu lektury wraźniowej.
2. Spisanie regulaminu/kontraktu na zajęciach z podstaw przedsiębiorczości i informatyki, połączone z ćwiczeniami przedmiotowymi na temat umowy w znaczeniu potocznym i prawnym i poświęcone wykonywaniu dokumentów z użyciem funkcji edytora tekstu.
3. Wybór/sformułowanie tematu projektu na lekcji języka polskiego, połączone z ćwiczeniami przedmiotowymi z zakresu rozpoznawania cech gatunku literackiego (science fiction).
4. Podział na grupy projektowe na lekcji wychowawczej, połączony z szacowaniem cech zadań projektowych; ustalenie metod pracy (np. działania indywidualne, grupy jednolite, grupy wykonujące zróżnicowane zadania).

5. Sformułowanie ogólnych oraz szczegółowych celów projektu na zajęciach z podstaw przedsiębiorczości i na lekcjach informatyki, połączone z ćwiczeniami z zakresu prawnych aspektów umowy, sporządzania dokumentów.
6. Wykonanie harmonogramu i podział zadań w zespołach projektowych na lekcjach informatyki, połączone z ćwiczeniami przedmiotowymi dotyczącymi pracy w chmurze, wykonywania dokumentów z użyciem funkcji edytora tekstu.

II. Drugi miesiąc

1. Diagnoza poziomu rozumienia projektu i własnej w nim roli oraz poziomu motywacji do dalszej pracy (ewaluacja częściowa). Zaleca się przeprowadzenie ankiet, których wyniki pokażą, czy zmieniło się poczucie sprawstwa, samoocena oraz znajomość różnic między własnym wyobrażeniem o ochronie życia na Ziemi a normami społecznymi czy prawnymi.
2. Prowadzenie lekcji przedmiotowych:
 - A. Język polski:
 - e-podręcznik: *Czym jest fantastyka naukowa?* (dostęp 9.09.2022),
 - wiązka zaczepna z programu *Tak to widzę*:
 - I. Krasicki, *Mikołaja Doświadczynskiego przypadki* (fragm.);
 - M. C. Escher, *Relativity Optical Illusion* (dostępne w Internecie);
 - W. Szyborska, *Utopia*;
 - M. Twain, *Wizyta kapitana Stormfielda w niebie* (fragm.).
 - B. Wiedza o społeczeństwie:
 - działania różnych organów na rzecz jakości życia na Ziemi,
 - fragmenty dokumentów,
 - realia systemu demokratycznego w procesie budowania jakości życia na Ziemi,
 - e-podręczniki: *Wizja przyszłości Unii Europejskiej, Koncepcje narodu i czynniki narodotwórcze, Urbanizacja i światowe metropolie* (dostęp 9.09.2022).
 - C. Podstawy przedsiębiorczości:
 - szanse rozwoju polskiej gospodarki w epoce cyfryzacji,
 - wartości gospodarki wolnorynkowej.
 - D. Informatyka:
 - ochrona danych,
 - prywatność w sieci,
 - teraźniejszość, przyszłość cyfryzacji.
 - E. Geografia:
 - Ziemia w Układzie Słonecznym,
 - ochrona obszarów cennych przyrodniczo,
 - e-podręcznik: *Przyrodnicze ograniczenia gospodarczej działalności człowieka. Znaczenie czynników przyrodniczych w rozwoju społeczno-gospodarczym regionów w przeszłości, współcześnie oraz w przyszłości* (dostęp 9.09.2022).

F. Lekcje wychowawcze:

- szacunek dla: drugiego człowieka, środowiska przyrodniczego, „braci mniejszych”, działań ekologicznych,
- e-podręczniki: *Szkoła w XXI wieku, Ja i społeczeństwo – podsumowanie* (dostęp 9.09.2022).

3. Monitorowanie realizacji zadań grup projektowych, konsultacje w grupach i indywidualne, także w formie indywidualnych rozmów zdalnych (konsultacji).

4. Analiza i realizacja zadań w zespołach.

II. Trzeci miesiąc

1. Monitorowanie realizacji zadań, konsultacje, aktualizacja zasobów w chmurze.
2. Korygowanie, modyfikacja zaplanowanych form prezentacji efektów pracy zespołów.
3. Organizacja CyberFestiwalu.
4. Ewaluacja projektu.

8.9. Prezentacja wyników

Prezentacja wybranych efektów prac zespołów może odbywać się podczas lekcji przedmiotowych i w czasie lekcji wychowawczych metodą odwróconej lekcji. Ostateczne efekty są prezentowane podczas wydarzenia kulturalnego CyberFestiwal z udziałem osób wspierających projekt. Spotkanie odbywa się na terenie szkoły, w auli lub w celowo zaadaptowanej pracowni przedmiotowej. Wybrana do prezentacji efektów data nie jest przypadkowa. Dzień Ziemi, który ma światowy zasięg, jest świętem humanistycznym. Uznaje się, że gatunek *homo sapiens* troszczy się o przyszłość planety, małej i dużej ojczyzny, zdrowie powszechne i własne oraz szeroko rozumiane poczucie bezpieczeństwa. Szkoła, włączając Dzień Ziemi do repertuaru uroczystości, może rozwijać własne działania proekologiczne, nawiązać kontakt z organizacjami ekologicznymi lub uczelniami zajmującymi się promocją ekologii i analizą aktualnych postaw Europejczyków wobec swojego środowiska.

8.10. Ewaluacja

Zgodnie z pierwotną koncepcją mierzenia wartości zdarzeń podstawę ewaluacji tworzy myśl, że ewaluacja jest zaproszeniem do rozwoju (Helen Simons). Aby uspołnić model, nauczyciele:

- określają obszary, pytanie kluczowe, metody, narzędzia;
- łączą pomiar jakościowy z metodyką programu *Tak to widzę*, ocenianiem przedmiotowym (pomiar dydaktyczny jest częścią ewaluacji) oraz specyficznymi cechami projektu;
- weryfikują model ewaluacji z taksonomią Blooma, ustalają metody ewaluacji, częstotliwość pomiarów, sposoby wykorzystywania wyników w pracy szkoły.

Proponowane zakresy/obszary dla pytań szczegółowych ewaluacji są następujące:

- zdolność oceny własnych predyspozycji (w zakresie dalszej nauki, nauki zawodu, planów na przyszłość);

- gotowość podejmowania samokształcenia;
- postawa odpowiedzialności za jakość życia na Ziemi;
- przydatność wiedzy i umiejętności zdobytych w projekcie w karierze szkolnej i zawodowej.

Zaleca się stosowanie zasady triangulacji metod, co oznacza, że nauczyciele muszą opracować różne narzędzia, np. arkusze oceny ucznia w projekcie, ankiety (por. program nauczania), karty samooceny i oceny koleżeńskiej, arkusze obserwacji wraz ze skalami i ich interpretacją. Możliwość porównywania wyników ułatwi repertuar czynności prostych (por. opisy kompetencji kluczowych w: Dz. Urz. UE 2018, C189/1.), uporządkowanych wg taksonomii Blooma. W sferze poznawczej należy np. ustalić, jaki odsetek uczniów zna, stosuje, interpretuje pojęcia objęte projektem, w sferze behawioralnej – ilu uczestników dostosowuje zachowania do sytuacji komunikacyjnej, ustosunkowuje się do wypowiedzi koleżanek i kolegów, a w sferze emocji – jak liczna jest grupa uczniów pozytywnie traktujących swoje prawa i obowiązki w projekcie, gotowych respektować prawo do wyrażania poglądów itp.

Arkusze efektywności projektu można opracować także dla uczniów, aby ocenić z ich perspektywy zarówno proces uczenia się, jak i korzyści dla rozwoju indywidualnego uczestników.

Spośród narzędzi behawioralnych warto wykorzystać karty obserwacji np. dyskusji metodą akwariów według wzoru: skala trzystopniowa (poziom niski, przeciętny, wysoki), gdzie **niski poziom** oznacza, że uczeń:

- nie odróżnia argumentów logicznych od emocjonalnych,
- kategoryzuje oceny,
- ma ubogie słownictwo,
- nie odczuwa potrzeby bogacenia zasobów własnych.

Poziom przeciętny sygnalizuje, że nastolatek:

- rozumie metody argumentowania i stosuje argumenty emocjonalne i logiczne w zależności od kontekstu,
- zabiera głos w kontekście wypowiedzi innych,
- jest gotów modyfikować swoje opinie,
- posługuje się wystarczającym zakresem słownictwa.

Poziom wysoki odnosi się ucznia, który:

- stosuje wiedzę zweryfikowaną,
- ma dystans do stereotypów,
- potrafi je krytycznie oceniać,
- relatywizuje cechy otoczenia w różnych kontekstach (innego miasta, wsi, kraju),
- wchodzi w dyskusję z rówieśnikami – spiera się.

W badaniu należy zwrócić uwagę na stałość zachowań, a nie epizody. Arkusze obserwacji należy stosować także przy metodzie narracyjnej. Zadaniem uczniów jest wówczas rozwiązanie problemu z historyjki, np.:

Jakie, Twoim zdaniem, istnieje prawdopodobieństwo wystąpienia zagrożeń, o których mówią bohaterowie?”

Treść do analizy:

Kiedy opuściliśmy salę obrad, byłem pewien, że nikt nie polubił profesora Kotackowskiego. Po chwili straciłem jednak pewność siebie, emocje opadły, a w twarzach ludzi pijących kawę i zjadających kruche ciasteczka nie zauważyłem śladu zaniepokojenia. Wszyscy byli wyluzowani, prowadzili kurtuazyjne rozmowy o pogodzie, powrotnych pociągach, najtańszych stacjach benzynowych. Podeszedłem do jednej z grup mężczyzn i próbowałem też znaleźć coś do powiedzenia, jakąś radę typu: „jak kiedyś wracałem z Warszawy, objechałem fragment autostrady drogą krajową i byłem w domu przed dwudziestą”, ale nie umiałem przypomnieć sobie, co zrobiłem lepiej niż inni albo kiedy byłem bardziej zaradny. Nie sprawdziłem też prognozy pogody, a zatem i najbardziej neutralny temat znalazł się poza moim zasięgiem. Mogłem zmyślić coś uniwersalnego, np. „deszcz jest potrzebny, wszyscy tęsknimy za słońcem, a jak jest, narzekamy”. Niestety mój mózg nie był w stanie wyprodukować żadnego banału. Był wypełniony faktami z wykładu profesora. Ile zagrożeń wyliczył? Pięć, a może osiem. Nie wiem też, dlaczego chciałem je policzyć. To było silniejsze. Zagadałem ni stąd, ni zowąd:

– Ktoś z was wie, z jakiej uczelni jest profesor?

Dwóch facetów oderwało się od kawy.

– Nie, ale wydaje mi się, że pracuje gdzieś za granicą – powiedział wystrojony w kraciatą marynarkę.

– Nie, nie – doszedł do mnie głos zza pleców. – Był w Stanach, ale już wrócił, pisze książkę o zagrożeniach, wykład był oparty na fragmentach.

– I co? – ożywiłem się. – Na co ostatecznie stawia profesor? Wybuchnie wulkan, trafi nas asteroida, wykończy superwirus czy bomba atomowa?

– Trudno powiedzieć – oznajmił „kraciasty”. – Wiem, że w grę wchodzi 11 zjawisk. Tak wyliczyli autorzy raportu *Global Challenges*. Wiem o zmianach klimatycznych i ekologicznych, czytałem też o upadku światowego porządku i biologii syntetycznej.

– Co jeszcze podają w tym raporcie? – zapytałem, czując, że mój mózg wchodzi na właściwe tory.

– Jest jeszcze nanotechnologia i sztuczna inteligencja – odparł spokojnie rozmówca.

– Tak... – powiedziałem cicho. – Teraz sobie przypominam słynny artykuł w „Science”, *Czy naukowcy projektują koniec planety*.

– Profesor jest współautorem tego tekstu – wtrącił nowy uczestnik naszej rozmowy. Był w tym samym wieku co Kotackowski, nawet go przypominał, dlatego wydał mi się wiarygodny.

– I co? – zapytałem. – Co z tym końcem ludzkości na życzenie?

– No nic, wszyscy mają gęsią skórę, ale idą dalej i dalej – stwierdził ze smutkiem nowy. – Pan też jest zaniepokojony?

I dodał po chwili:

– Cóż... na pewno przez sztuczną inteligencję mniej myślimy i często działamy bez namysłu.

– A może myślimy więcej, tylko inaczej? – Nie odpuszczałem. Nowy przytaknął:

– Oczywiście, że myślimy inaczej. Myślimy schematycznie, algorytmami, jakbyśmy chcieli sprawdzić, czy homo sapiens jest lepszy od maszyny, którą sam wymyślił. To może lepiej asteroida albo wybuch wulkanu i znikniemy jak dinozaury?

– Tego nie wiem, ale wiem, czego boją się ludzie – oznajmił nagle „kraciasty”, który, jak się później dowiedziałem, był filozofem. – Terrorystów i komputerowych robaków.

– Słucham? A czym są komputerowe robaki? – zdziwiłem się.

– To takie wynalazki złych ludzi, którzy żerują na usieciowieniu całego świata. Po prostu wpuszczają, gdzie trzeba, swojego „pracownika” i czekają na efekty. A efekty mogą się pojawić wszędzie, trudno przewidzieć, jaki będzie ostateczny skutek, a może to być destabilizacja porządku globalnego. Ale o tym już mówił profesor.

Ktoś z boku powiedział nagle:

– Minęło pół godziny. Wracamy na salę, będzie dyskusja, to możecie o wszystko pytać.

Popędziłem w stronę mojego krzesła. Już wiedziałem, że te pociągi powrotne, cena benzyny i korki na autostradach mają związek z moim zaniepokojeniem.

Proponowana interpretacja wyniku:

A. Poziom niski:

- uczeń odpowiada zdawkowo, tłumaczy się brakiem zainteresowania,
- posługuje się uproszczeniami, przeświadczeniami,
- redukuje informacje z poznanej historii,
- bagatelizuje problem,
- w ocenie nie wychodzi poza własną perspektywę,
- jest stronniczy.

B. Poziom przeciętny:

- uczeń wypowiada się dość chętnie,
- potrafi przypisać osobie z historii cechy uniwersalne (uogólnia),
- wykorzystuje fakty z tekstu i z nich wnioskuje na temat zagrożeń,
- czasami obiera perspektywę innych uczestników rozmowy,
- jest bezstronny.

C. Poziom wysoki:

- uczeń wypowiada się chętnie, z zaangażowaniem,
- rozumie naturalne reakcje ludzi na zagrożenia,
- tworzy ich własną hierarchię, posługując się wiedzą zweryfikowaną.

W ankietach warto zwrócić uwagę na perspektywę, w której uczeń ma oceniać zjawiska czy zdarzenia (por. Nowel 2019). Treści oceniane mogą mieć charakter też ogólnych, np. „Ludzkość zdaje sobie sprawę z zagrożeń cywilizacyjnych”, „Przyszłość Ziemi zależy od decyzji nielicznej grupy polityków oraz naukowców” lub tzw. prawd obiegowych (np. „Zagrożenia są w tej chwili modnym tematem, który nie do końca dotyczy mojego otoczenia”, „Najwięcej w zakresie ratowania naszej planety mogą zrobić zwykli ludzie”, „O przyszłości Ziemi zadecydują nakłady finansowe na ochronę środowiska”, „Najważniejszą rolę w przyszłości odegrają ekolodzy i naukowcy”).

Można wykorzystać również wyniki badań i poprosić o ocenę w kategoriach prawda/fałsz, np. „Sądzę, że wśród Polaków rośnie zaniepokojenie przyszłością naszej planety”, „Na poziom odpowiedzialności za przyszłość naszej planety wpływa wykształcenie”. (Z badań wynika, że zaniepokojenie przyszłością planety nieznacznie spada, a na poziom odpowiedzialności za przyszłość planety wpływa wykształcenie).

9. Regulamin/kontrakt

Zbiór zasad dla uczniów

Mam prawo:

1. Pytać nauczycieli i prosić ich o pomoc.
2. Zgłaszać nowe pomysły i trudności.
3. Stosować kryteria sukcesu w ocenie zadań koleżanek i kolegów.
4. Wybrać formę wykonania mojego zadania projektowego.
5. Stworzyć własne zadanie i wykonać je w dowolnej formie.
6. Wymagać od innych szacunku i równego traktowania.
7. W terminie poprawić zdanie, aby je ulepszyć.

Mam obowiązek:

1. Angażować się w realizację projektu, dzielić się pomysłami, pomagać innym.
2. Uczestniczyć we wszystkich konsultacjach, spotkaniach zespołu.
3. Informować w razie zdarzeń losowych o przyczynach nieobecności i prosić o wyznaczenie innego terminu konsultacji.
4. Sumiennie i w terminie wykonywać swoje zadania.
5. Szanować opinię innych, słuchać uważnie, często mówić: „proszę”, „dziękuję”.
6. Oceniać wypowiedzi, prace innych, wymieniając najpierw zalety, dodając, co można poprawić, zrobić lepiej.
7. Pracować z zachowaniem zasad bezpieczeństwa, zgodnie z regulaminem szkoły.

Zbiór zasad dla nauczyciela

1. Odpowiadam za planowanie, monitorowanie i ocenę działań.
2. Udzielam pomocy każdemu uczniowi.
3. Motywuję uczniów do pracy.
4. Okazuję uczniom życzliwość, cierpliwość i szacunek.
5. Przekazuję informacje w terminie, zgodnie z harmonogramem.
6. Nadzoruję wykonywanie zadań poza szkołą.
7. Wprowadzam zmiany w projekcie, kierując się potrzebami uczniów i warunkami realizacji projektu.

10. Ocenianie

Kryteria oceniania w projekcie są jawne, ogólnodostępne w chmurze. Wskaźniki mają źródło w programie *Tak to widzę* (Nowel 2019) oraz w opracowanym profilu kompetencji, który „trzyma poziom” dla wszystkich przedmiotów (zadań z wiedzy i umiejętności przedmiotowych). Ocena pracy w projekcie obejmuje – obok tzw. instrumentalistów przedmiotu – także imponderabilia, jak prawo do własnej wizji świata (Uryga 2001), które należy opatrzyć klauzulą „zgodnie ze swoimi możliwościami”. Jest to ważne tym bardziej dlatego, że projekt bada indywidualny przyrost (zmianę) rozumienia – pojmowania i formułowania sądów, a forma uczy wydawania opinii na podstawie już istniejącej wiedzy, co powoduje, że rozumienie jest umiejętnością złożoną, łączącą sferę kognitywną i emocjonalną (por. taksonomia Blooma).

Przykład repertuaru umiejętności prostych dla obszaru afektywnego w tej taksonomii przy użyciu skali trzystopniowej:

A. Poziom niski. Uczeń:

- nazywa i objaśnia podstawowe emocje pozytywne i negatywne objęte projektem oraz środki ich ekspresji (należy doprecyzować, jaki zbiór emocji podstawowych będzie przedmiotem oceny, np. gniew, radość, strach);
- rozpoznaje objęte projektem emocje wyrażone wprost i pośrednio;
- przedstawia własne emocje pozytywne i negatywne, stosuje wybrane środki ekspresji;
- próbuje odnieść niektóre emocje własne do wartości kulturowych;
- podejmuje próbę pozytywnej oceny własnych kompetencji.

Uczeń ze SPE:

- korzystając z materiału pomocniczego, rozróżnia z pomocą nauczyciela emocje pozytywne i negatywne;
- porządkuje słownictwo związane z emocjami pozytywnymi i negatywnymi;
- podaje przykłady sytuacji wywołujących emocje pozytywne i negatywne.

B. Poziom przeciętny. Uczeń:

- nazywa i objaśnia podstawowe emocje i tzw. mieszanki emocji (powstające z różnych uczuć, np. strach i radość przy skoku z bungee) objęte projektem oraz stopień ich nasilenia;
- rozpoznaje objęte projektem emocje wyrażone wprost i pośrednio;
- stosuje różne środki ekspresji uczuć;
- ocenia emocje, mieszanki emocji objęte projektem i z własnego punktu widzenia próbuje ocenić je w kontekście wartości wspólnotowych;
- ocenia pozytywnie własne kompetencje.

Uczeń ze SPE:

- odróżnia sytuacje jednoznaczne emocjonalnie od niejednoznacznych;
- uczestniczy w rozmowie na temat złożoności emocji i roli rozumienia swoich emocji w różnych sytuacjach;
- wskazuje sposoby radzenia sobie z emocjami, określając swoje umiejętności, ograniczenia, trudności;
- rozumie, jaką rolę odgrywają różne emocje w relacjach z ludźmi.

C. Poziom wysoki. Uczeń:

- nazywa i bada procesy emocjonalne objęte projektem jako stany subiektywnego, indywidualnego odczuwania;
- rozpoznaje objęte projektem uczucia i mieszanki emocji wyrażone wprost i pośrednio;
- stosuje środki ekspresji w zależności od sytuacji;
- ocenia emocje, mieszanki emocji objęte projektem w kontekście różnic kulturowych.

Uczeń ze SPE:

- podejmuje refleksję wokół zmienności, labilności swoich emocji w różnych sytuacjach;
- dokonuje samooceny w zakresie pracy nad sobą w kontekście relacji z otoczeniem;
- rozważa rolę emocji w kształtowaniu opinii publicznej (relacji społecznych).

W arkuszu oceny należy uwzględnić następujące kryteria:

A. Ocena pracy:

- samodzielność (chodzi o wykorzystanie źródeł, zapobieganie plagiatom),
- zgodność z tematem,
- poprawność rzeczowa, językowa, kompozycja,
- oryginalność,
- wykorzystanie źródeł,
- estetyka,
- innowacyjność.

B. Ocena wkładu pracy:

- zaangażowanie w realizację zadań grupy,
- zaangażowanie w realizację zadań indywidualnych,
- przestrzeganie terminów,
- wkład w pracę grupy,
- rola pełniona w grupie,
- współpraca z nauczycielem,
- współpraca ze środowiskiem (wyjście poza szkołę),
- pomoc koleżeńska,
- wielkość przyjętych zobowiązań indywidualnych.

C. ocena prezentacji:

- poprawność rzeczowa, językowa,
- stosowanie słownictwa objętego projektem,
- atrakcyjność,
- pomysłowość,
- innowacyjność,
- wykorzystanie środków (prezentacja ustna, z komputerem, film, wizualizacje itp.),
- dostosowanie prezentacji do oczekiwań i potrzeb odbiorców.

Tworzenie spersonalizowanej oceny należy oprzeć na indywidualnym opisie procesu po uwzględnieniu wyników diagnoz i ewentualnych ograniczeń ucznia czy treści orzeczenia.

11. Materiały pomocnicze

11.1. Uniwersalne kryteria sukcesu projektu:

1. Uczniowie są współautorami projektu.
2. Cele projektu rozumieją i akceptują uczniowie i nauczyciele.
3. Wszystkie zadania wykonujemy zgodnie z harmonogramem.
4. Nauczyciele i uczniowie przestrzegają kontraktu w zakresie praw i obowiązków.
5. Sojusznikami projektu są rodzice, środowisko lokalne.
6. Projekt jest wartościowy dla jego uczestników i adresatów prezentacji publicznych.
7. Ewaluacja projektu jest elementem rozwoju uczestników, opiekunów i całej szkoły.

11.2. Zaspokajanie potrzeb ucznia cyfrowego

Ze względu na uniwersalne potrzeby edukacyjne uczniów nauczyciele prowadzą lekcje przedmiotowe z użyciem narzędzi elektronicznych, np. e-podręczników. Przykłady scenariuszy:

- *Czym jest fantastyka naukowa?* (dostęp 9.09.2022) – tekst źródłowy *Niezwykłe podróże Isaaca Asimova* czytają w całości uczniowie uzdolnieni humanistycznie (dylematy terminologiczne). Pozostała część klasy poznaje szkic od słów: „Zastanówmy się nad pierwszym profesjonalnym pisarzem science fiction...” (ważne, aby uczniowie aktywizowali linki do trudnych pojęć). Po lekturze sporządzają notatkę np. w kontekście tekstu z programu *Wizyta kapitana Stormfieldda w niebie*, wskazując cechy powieści podróżniczej i science fiction we fragmencie opowiadania (tekst jest dostępny w sieci).
- *Ja i społeczeństwo* (dostęp 9.09.2022) – *podsumowanie* – lekcja umożliwia uporządkowanie pojęć: dobro wspólne, budżet obywatelski i partycypacja, które są punktem wyjścia do ćwiczeń na temat działalności najbliższej uczniom jednostki samorządu terytorialnego. Na wstępie warto wykorzystać audiobook i zaproponowane przez autorów ćwiczenia do czytanego tekstu w różnych formach (wielokrotnego wyboru, z luką). Pod scenariuszem znajdują się linki do ciekawych rozdziałów e-podręcznika i zadania odpowiadające preferencjom współczesnego ucznia.
- *Koncepcje narodu i czynniki narodotwórcze* (dostęp 9.09.2022) – temat jest trudny, gdyż pojęcie *czynniki narodotwórcze* może być dla uczniów niezrozumiałe, scenariusz zawiera jednak ciekawą prezentację multimedialną, na podstawie której można metodę podającą – mini wykład – uzupełnić wizualizacjami. W materiale umieszczono linki do innych lekcji, np. na temat wielokulturowości w Polsce. Można włączyć zagadnienie praw mniejszości narodowych do repertuaru zagadnień przedmiotowych w kontekście czynników narodotwórczych.
- *Szkoła w XXI wieku* (dostęp 9.09.2022) – scenariusz zawiera ciekawą ilustrację francuskiego rysownika z przełomu XIX i XX w., która przedstawia ówczesną wizję przyszłości szkoły. Znajdziemy tu również ćwiczenie, którego celem jest stworzenie żartobliwego tekstu, który może ułatwić rozmowę chociażby na temat przymusu szkolnego. Podobne znaczenie ma zadanie polegające na wykonaniu kapsuły czasu. „Kartki do przyszłości” uczniowie mogą zakopać albo umieścić w chmurze.

- *Przyszłość języka?* (dostęp 9.09.2022) – lekcja języka polskiego wspierana technologią IT pozwala zrealizować w ciekawy sposób trudne zagadnienia związane z cechami polszczyzny (por. podstawa programowa). Warto wykonać wszystkie ćwiczenia ze scenariusza, ponieważ są atrakcyjne i zaspokoją potrzeby edukacyjne dużej grupy uczniów.

11.3. Zasoby sieci

- *Katalog firm. Cyfryzacja*, zrobotyzowany.pl (dostęp 11.04.2022).
- *Lądowanie łazika Perseverance na Marsie. NASA opublikowała pierwsze nagranie*, [youtube.com](https://www.youtube.com) (dostęp 30.11.2021).
- Przybylska N., *Jak zmieni się świat w ciągu najbliższych 10 lat? Rozwój technologii widziany oczami ekspertów Festiwalu Cyfryzacji*, digitalpoland.prowly.com (dostęp 30.11.2021).
- Wykład prof. Piotra Osęki, *Przyszłość demokracji: szanse i zagrożenia*, 18 października 2019 roku, civispolonus.org.pl (PDF, 675 kB; dostęp 30.11.2021).
- *Zawody przyszłości – co nas czeka za 20 lat?*, zmianazawodowa.pl (dostęp 30.11.2021).
- *Zobacz historyczny moment lądowania na księżycu! [Armstrong – człowiek z Księżyca]*, [youtube.com](https://www.youtube.com) (dostęp 30.11.2021).
- *10 największych zagrożeń dla naszej planety. Przypominamy na Dzień Ziemi*, national-geographic.pl (dostęp 30.11.2021).

11.4. Karta pracy ucznia ze SPE do lekcji języka polskiego

Wiązka lektur:

- I. Krasicki, *Mikołaja Doświadczyńskiego przypadki* (fragm.);
- M. C. Escher, *Relativity Optical Illusion* (dostępne w Internecie);
- W. Szymborska, *Utopia*;
- M. Twain, *Wizyta kapitana Stormfielda w niebie* (fragm.).

Uwagi o realizacji: nauczyciel może wskazać tekst obowiązkowy, a uczeń dobiera jeden z wiązki. Nauczyciel może też pozostawić wybór uczniom. Karta musi być dostosowana do wersji, w której obowiązkowy jest fragment opowiadania M. Twaina *Wizyta kapitana Stormfielda w niebie*. Cele lekcji dotyczą rozróżniania sposobów poznawania świata, egzystencjalnych problemów związanych z poznawaniem (por. podstawa programowa).

I. Temat: Miejsce (NIE)ISTNIEJĄCE, miejsce (NIE)DOBRE?

1. Określ sposób mówienia w wierszu W. Szymborskiej *Utopia*.
 - A. Liryka wyznania (zawiera informacje o podmiocie wypowiedzi).
 - B. Liryka bezosobowa (nie zawiera informacji o podmiocie wypowiedzi).
2. Zaznacz wypowiedź, w której występuje ten sam sposób mówienia, co w wierszu W. Szymborskiej.
 - A. Wczoraj pojechałem pociągiem za miasto.
 - B. Tak czasem jest.
 - C. Wy nie musicie tego robić.

3. Dokończ zdanie, wpisując w wy kropkowane miejsce A, B lub C, i uzasadnij swoją decyzję: W wierszu W. Szymborskiej *Utopia* dominuje:...
 - A. opowiadanie.
 - B. opis.
 - C. przeżycia wewnętrzne.

Uzasadnienie odpowiedzi:...

4. Poetka zapisała w wierszu niektóre wyrażenia dużą literą. Wypisz je i dopasuj do określeń: przypuszczać, mieć przeświadczenie, mieć pogląd, formułować, zapatrywanie, odgadnąć coś, rozszyfrować coś, coś jest jednoznaczne, klarowne, jasne, coś jest bezsporne, bezdyskusyjne.
5. W jakich sytuacjach mówimy: „ach więc to tak”? Dlaczego autorka wiersza *Utopia* zapisała zwrot w ten sposób: „Ach Więc To Tak”? Odpowiedź uzasadnij.
6. Zredaguj ofertę biura podróży, w której wypromujesz wyspę z wiersza W. Szymborskiej. Skorzystaj z podpowiedzi lub odwiedź strony internetowe różnych biur podróży i wypisz z nich najbardziej adekwatne Twoim zdaniem słownictwo (przykłady: last minute; już ponad milion osób odwiedziło; zamów teraz; TOP kierunki na wakacje; nowości i inspiracje na lato; już dwa miliony turystów potwierdziło; nie czekaj; gwarantowane atrakcje; nowość – oferta dla wszystkich ciekawych świata; gwarantujemy; zapewniamy; unikatowy; magiczny; wyjątkowy; poznawaj i wypoczywaj).

Zadanie domowe: Czy Ty został(a)byś na wyspie z wiersza W. Szymborskiej? Uzasadnij odpowiedź.

11.5. Karta pracy ucznia uzdolnionego humanistycznie do lekcji języka polskiego

Wiązka lektur:

- I. Krasicki, *Mikołaja Doświadczyńskiego przypadki* (fragm.);
- M. C. Escher, *Relativity Optical Illusion* (dostępne w Internecie);
- W. Szymborska, *Utopia*;
- M. Twain, *Wizyta kapitana Stormfielda w niebie* (fragm.).

Uwagi o realizacji: nauczyciel proponuje, aby uczeń wybrał dwa teksty i porównał je. Cele lekcji dotyczą rozwijania umiejętności analizy i interpretacji tekstu.

1. Tekst W. Szymborskiej należy do liryki pośredniej narracyjnej. Podaj dwie cechy tekstu, które o tym świadczą.
2. Objaśnij metaforyczne znaczenie przysłowia: „Im dalej w las, tym więcej drzew”, i określ, jaki efekt osiągnęła Szymborska, zmieniając jego treść w słowach: „Im dalej w las, tym szerzej się otwiera / Dolina Oczywistości”.
3. Co oznacza dla ewentualnych mieszkańców wyspy fakt, że jest na niej tylko „droga dojścia”?

4. Porównaj wyspę z wiersza Szymborskiej do opisu wyspy Nipu z tekstu *Mikołaja Doświadczynskiego przypadku*. Co łączy opisy?
5. Autorka przeciwstawia wyspę ludzkemu życiu. Posługując się wierszem, zredaguj ofertę turystyczną dla wyspy Ludzkie Życie.

12. Bibliografia

12.1. Zasoby ORE

Kotarba-Kańczugowska M., *Praca metodą projektu*, Warszawa, ORE.

Nowel E., 2019, *Tak to widzę. Program nauczania języka polskiego dla szkoły branżowej I stopnia*, Warszawa: ORE.

Stanowski M., 2017, *Teoria w pigułce*, Warszawa: ORE (PDF, 2,6 MB; dostęp 30.11.2021).

12.2. Inne

Jurek P., 2012, *Metody pomiaru kompetencji zawodowych*, Warszawa: Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, eurodoradztwo.praca.gov.pl (PDF, 3,2 MB; dostęp 30.11.2021).

Skowron-Mielnik B., 2014, *Budowanie zaangażowania pracowników w proces doskonalenia przedsiębiorstwa z wykorzystaniem employer branding* [w:] „Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu”, nr 358/2014, s. 25–38.

Uryga Z., 2001, *Jak mierzyć imponderabilia?* [w:] Kosętka H., Uryga Z. (red.), *Kłopotliwy problem – badanie polonistycznych osiągnięć uczniów*, Kraków: Wydawnictwo Naukowe Akademii Pedagogicznej, s. 51–56, grodecka.home.amu.edu.pl (PDF, 3,3 MB; dostęp 30.11.2021).

Akty prawne:

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 26 lipca 2018 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej, Dz.U. 2018, poz. 1679.

Zalecenie Rady Unii Europejskiej z dnia 22 maja 2018 r. w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie, Dz. Urz. UE 2018, C189/1.

Małgorzata Jas – absolwentka filologii polskiej w Wyższej Szkole Pedagogicznej im. Jana Kochanowskiego w Kielcach (obecnie: Uniwersytet Jana Kochanowskiego). Nauczyciel konsultant, kierownik Pracowni Doskonalenia Kadry Kierowniczej i Doradztwa Metodycznego w Świętokrzyskim Centrum Doskonalenia Nauczycieli w Kielcach. Współautorka podręczników języka polskiego dla gimnazjum (Przygoda z czytaniem) i sześcioletniej szkoły podstawowej (Zapraszam na słówko), (współ)autorka programów nauczania dla szkoły podstawowej, kilkudziesięciu poradników metodycznych, artykułów z dziedziny dydaktyki, wychowania i zarządzania w czasopismach oświatowych. Ekspertka, trenerka, autorka publikacji w licznych projektach i programach regionalnych, ogólnopolskich, międzynarodowych. Sekretarz Świętokrzyskiego Komitetu Okręgowego w Olimpiadzie Literatury i Języka Polskiego dla szkół, realizowanej od 2019 r. przez Instytut Badań Literackich Polskiej Akademii Nauk na zlecenie Ministerstwa Edukacji Narodowej.

Ewa Nowel – dr nauk humanistycznych, nauczyciel języka polskiego w szkole ponadpodstawowej, nauczyciel akademicki, ekspert i autor materiałów dydaktycznych w Ośrodku Rozwoju Edukacji, redaktor „kwartalników kieleckich” dla polonistów, autor licznych artykułów naukowych i metodycznych, edukator.